

АУТОБИОГРАФСКО, ДНЕВНИЧКО И МЕМОАРСКО КАЗИВАЊЕ СИМЕОНА ЖИКИЋА

У огледу је анализирана аутобиографска, дневничка и мемоарска проза заборављеног писца Симеона Жикића (1878–1964). Најзначајније мјесто припада тродјелном рукопису под насловом „Моји мемоари“, у којем је описано дјетињство и младост у Књажевцу, школовање у Русији, а затим и учитељски и свештенички позив, као и догађаји у Балканским ратовима, у Првом и Другом свјетском рату. Сродно мјесто заузима и рукопис „Дневника из Русије“ у којем је описано Жикићево школовање у овој земљи (1897–1905). Указано је и на специфичности, на блискости и разлике аутобиографског и мемоарског поступка, на посебну аутентичност дневничких записа, као и на читав низ других опсервација (путописних, историјских, социјалних, психолошких), посвећених приказивању времена, догађаја и људи у првој половини 20. вијека.

Кључне ријечи: српска књижевност, аутобиографија, дневник, мемоари, Балкански ратови, Први свјетски рат, Други свјетски рат, Русија, Источна Србија

1.0. Међу заборављеним и скрајнутим писцима српске књижевности 19. и 20. вијека, нарочито запажено мјесто припада опусу Симеона Жикића (1878–1964). Из његове обимне рукописне заоставштине, која је највећим дијелом посвећена животу, догађајима и људима Источне Србије на крају 19. и у првој половини 20. вијека, само у последњих неколико година објављена су три романа: *Говор срца* (2010), *На своје послу* (2011), *За указом* (2013); као и двије збирке приповједака: *Парохијске слике и прилике* (2012) и *Тешка времена* (2014). Комплементарно мјесто припада и збирци ангажованих чланака и расправа из црквеног и друштвеног живота, под насловом *Пастирска реч* (2014), у коју су уврштене и двије путописне репортаже, два драмска фрагмента, као и Жикићеви преводи са руског језика који су настали у периоду између 1910. и 1912. године. Као финале цјелокупног књижевног рада, објављена је

¹ goran.maksimovic@filfak.ni.ac.rs

2015. године из рукописне заоставштине и обимна мемоарска књига, под насловом *Моји мемоари*. У сродну врсту текстова улази и Жикићев уџбеник за наставу цртања у средњим школама *Конспективни преглед историје уметности* (2011). „Хиљаде исписаних страница, десетине ликовних радова, а и *добре успомене* свима који су га, кроз живот или кроз његова дела, срели и упознали, оставио је као завештање“ (СТОЈАДИ-НОВИЋ 2013: 7). О књижевном дјелу Симеона Жикића писали смо у новије вријеме у више наврата,² а овом приликом детаљније се осврћемо на његову аутобиографску, дневничку и мемоарску прозу.

2.0. Не само по широком опсегу времена и разноврсности доживљених и описаних историјских догађаја, људи и географских простора, већ и по аутентичности казивачких поступака и снажној документарно-умјетничкој пројекцији, рукопис мемоарске, аутобиографске и дневничке прозе Симеона Жикића улази у ред најинтересантнијих књижевних свједочења о непосредним јавним и приватним животним приликама, о људима и догађајима, у неизвјесном и тешком раздобљу од краја 19. па све до средине српског 20. вијека.

Приређене рукописне свеске, које је на примјеран начин текстолошки обрадила Владана Стојадиновић, а које се сад по први пут налазе пред читаоцима, објављене у издању Народне библиотеке „Његош“ у Књажевцу 2015. године под насловом *Моји мемоари*, обухватају временски период од пишчевог рођења 1878. године, па све до 1945. године, а допуњене су и са још три комплементарна текста из Жикићеве заоставштине. Најобимније мјесто припада тродјелном рукопису мемоара. Прва мемоарска цјелина обухвата дјетињство и младост, друга цјелина окупацију и Први свјетски рат, а трећа цјелина међуратне године и Други свјетски рат. Као сродан и ништа мање занимљив текст, у ово издање уврштен је и Жикићев „Дневник из Русије“ који је писан у вријеме пишчевог школовања у тој земљи. Посебан додатак, уврштен уз мемоарски

² Посебно издвајамо текстове: „У вртлогу историје“, поговор у књизи: Сима Жикић, *Говор срца*, роман, приредила: Владана Стојадиновић, Едиција „Завештање“, књ. 1, Народна библиотека „Његош“, Књажевац, 2010, стр. 272-276; „У вртлогу живота“, поговор у књизи: Сима Жикић, *На своме послу*: роман из свештеничког живота, приредила: Владана Стојадиновић, Едиција „Завештање“, књ. 2, Народна библиотека „Његош“, Књажевац, 2011, стр. 320-326; „Два романа из рукописне заоставштине протојереја Симе Жикића“, *Philologia Mediana*, год. IV, број 4, Филозофски факултет Универзитета у Нишу, Ниш, 2012, стр. 77-86; „Приче из народног живота“, поговор у књизи: Сима Жикић, *Парохијске слике и прилике*, приредила: Владана Стојадиновић, Едиција „Завештање“, књига 3, Народна библиотека „Његош“, Књажевац, 2012, стр. 259-264; „Истрајност животних идеала“, поговор у књизи: Сима Жикић, *За указом*, приредила: Владана Стојадиновић, Едиција „Завештање“, књига 4, Народна библиотека „Његош“, Књажевац, 2013, стр. 281-287.

и дневнички текст, представља збирка сачињена од седамнаест пјесама, које су у рукопису окупљене под насловом „Успомене из школског живота у Васиљу, као учитељ од 1906. до 1910. године“, а приказују велику и неостварену Жикићеву љубав са младом учитељицом Јулијаном Ристић.

Захваљујући свему томе, приватни живот и мемоарска прича Симеона Жикића, представљају свједочанство личног и колективних доживљаја, као и историјског искуства у којем су наталожени важни датуми и догађаји, попут Српско-турских ратова (1875–1878), Балканских ратова (1912–1913), Првог свјетског рата (1914–1918), Другог свјетског рата (1941–1945) и сл. Из историје Жикићевог приватног живота, као посебно важни догађаји намећу се школовање у Русији (1897–1905), те предано вршење најприје учитељског, а затим и свештеничког позива највише на простору ужег тимочког завичаја, али и неких других и удаљених српских поднебља, попут богослужења у Винчи и сјевернобанатском крају у току избјеглиштва у Првом свјетском рату.

На уводним страницама мемоарског рукописа, Симеон Жикић открива истинске побуде за стварање животописа у којем намјерава да, као неку врсту искреног завјештања и ненаметљиве поуке упућене потомцима, прикаже свој живот и судбину свога народа у тегобним и бурним историјским временима којима је био свједок и непосредни учесник. При томе, на филозофски надахнут начин, Жикић упоређује свој, али и свеукупан људски живот са жишком кандила које се лелуја, повремено јаче или слабије свијетли, распламсава се и догоријева, тако да нас управо то треперење опомиње на пролазност живота и обавезу да потомцима оставимо свједочење о прошлим временима како би из наших искустава спознали поуку за своје постојање, будућа дјела и мисли. Као писац који је већ створио бројна књижевна дјела, Жикић је био дубоко свјестан искушења која га очекују у обликовању животописа, зато се обраћа Творцу да му помогне да оствари своје жеље, али и, још више од тога, да му подари снагу да пише „слободно и беспристрасно“, тако да та свједочења и записи буду од истинске користи и помоћи будућим генерацијама читалаца.

Управо зато што је рукопис мемоара писао на крају животног пута, као свеопшту синтезу цјелокупног доташњег рада, али и стварања на пољу књижевности и сликарства, могуће је успоставити бројне мотивске и прототипске аналогије између појединих Жикићевих приповједака и романа, појединих чланака и расправа из домена црквеног живота, са његовим мемоарским записима. Посебно овом приликом издвајамо роман из чиновничког живота *На своме послу*, као и приповијетке: „Моја мајка“, „Поп Видоје“ и „Мали капетан“, које су касније објављене у приређеним збиркама *Парохијске слике и прилике* и *Тешка времена*.

Документарно-умјетничко свједочење Симеона Жикића остварено

је кроз три доминантна и узајамно дубоко прожета и сродна наративна поступка: аутобиографски, мемоарски и путописни.

2.1. Аутобиографски поступак утемељен је на изразито личном плану, а обухвата субјективно виђење приватног и породичног живота, школовања, професионалне службе, личних одређења и емоција. У њему су описани породично поријекло, у којем је наглашено да му је отац Живојин био успјешан трговац, све док у Српско-турским ратовима (1875–1878) није била опустошена његова радња. Представљено је и рођење 4. (16) јануара 1878. године у Зајечару, а затим и најраније дјетињство, изненадна и прерана очева смрт још док је био у другој години живота, сиромашно и у сваком погледу тегобно одрастање, али уз несребичну жртву и предану бригу и љубав мајке Станије и двојице браће. Посебно је приказано рано школовање у родном граду и одлазак у Русију на даље образовање, а након повратка у Србију учитељска, а затим и свештеничка служба, женидба и брачни живот. У том сегменту казивања, посебно је детаљно описан осмогодишњи боравак у Русији (Свето-Тројицка Сергијевска лавра, Витанијска семинарија крај Москве, Духовна семинарија у Новочеркаску на Дону), гдје је стекао свештеничко образовање и гдје је на лијеп и темељит начин изучио живописачки и сликарски занат.

У приказу живота у Русији, Жикић значајну пажњу посвећује умјетности. Наводимо карактеристичне примјере из Новочеркаска на Дону. У сталном градском позоришту, Жикић је имао прилику да гледа бројне драмске и оперске представе. Од страних комада издвојио је оперску адаптацију Гетеовог *Фауста*, у којој је тадашњи чувени оперски пјевач Фјодор Иванович Шаљапин играо улогу Мефистофелеса. Од руских комада издвојио је оперу *Борис Годунов* Модеста Петровича Мусоргског, затим оперу *Живот за цара* Михаила Ивановича Глинке. Три године проведене на школовању у Новочеркаску Жикић назива временом свога „младићског пролећа“, у којем је живио са пуно веселости, доживевши најљепше проводе и остваривши задовољење својих амбиција.

Жикић је доста пажње посветио и свом раном школовању у Зајечару, које је због сиромаштва било често неизвјесно, тако да је био принуђен да једно вријеме изучава књиговезачки занат, а тек касније се уписао у гимназију. Захваљујући наглашеној потреби за стицањем знања, а поготово због изванредног цртачког и сликарског талента, који су професори учили још од првог разреда гимназије, а изнимно захваљујући подршци професора цртања, сликара Николе Марковића, те уз препоруке тадашњег епископа тимочког Мелентија Вујића, Симеон Жикић одлази на школовање у царску Русију, гдје проводи осам најљепших, најпродуховљенијих и најбезбрижнијих година свога живота.

Цјелокупан руски народ и велику царску Русију, импресивне природне љепоте, монументалне велике градове, јединствену руску културу и језик, знамените музеје и грађевине, богате манастире и угледне духовне школе и семинарије, Жикић описује са много карактеристичних појединости и са још више искрене љубави и братске оданости. Посебно приказује гостопримство богатих и угледних руских породица, показује сопствено напредовање у сликарској вјештини, у знању руског језика, у продуктивности и култури, али описује и прва своја заљубљивања, прве љубавне патње и радосне доживљаје, прва животна сазнања и велике заснове. Све то је наговјештавало да би на крају могла бити остварена његова намјера и нескривена велика жеља да настави факултетско школовање у Москви и да заувјек остане да живи у овој многољудној и богатој земљи.

Поред свега тога, Жикић не заборавља да укаже и на почетке трагичних политичких врења и збивања у Русији, као и појаву болшевизма, комунизма и нихилизма, који су били усмјерени на рушење царизма и капитализма, али и православног хришћанства у овој земљи. Жикић због тога исказује и једно своје лично разочарање. Као најбољи живописац у Новочеркасској семинарији био је задужен да изради икону Светог Николаја и Свете мученице Александре за руског цара Николаја, који је намјеравао да те године посјети Новочеркаск приликом освећења новосаграђене саборне цркве у граду. Међутим, због политичких немира у цијелој Русији посјета је отказана, а Жикићева нада да ће сусрести руског цара заувјек је пропала.

Међутим, промисао је очигледно била намијенила Симеону Жикићу неке другачије животне путеве и нека тежа и захтјевнија искушења. Вратио се у Србију 1905. године да би одслужио војску, са увјерењем да ће поново доћи у руску земљу и међу блиски руски народ, које је толико снажно био прихватио и заволио. Убрзо након тога, на политичкој сцени у Русији дешавају се неке за Жикића потпуно ненадане и непредвиђене ствари, као што су били велики „револуционарни немири“ 1905. године, који ће га принудити да трајно остане у Србији. Због тога је био натјеран да пронађе запослење најприје као учитељ у Облачини крај Ниша, па у селу Васил крај Књажевца, а од 1909. године се зајаконио у Зајечару и радио као писар Духовног суда и као лични секретар владике Мелентија. За свештеника је био рукоположен на Митровдан 1911. године, када је и добио прву парохију у селу Планиници, а од 1913. године прешао је у нову парохију у селу Криви Вир, што је суштински одредило каснији његов животни пут, идејна одређења и дјеловање. „Самим чином рукоположења у свештенички чин, за онога ко се одлучио да служи Богу почиње не живот него житије, не делатност него служење, не разговор

него проповед. Тако, свештеник није само обичан верник, већ је он сада литург и тајносавршитељ“ (ПАВЛОВИЋ 2014: 174).

Са много пажње Жикић приказује предано учитељско службовање у селу Васиљ и велику љубав коју је доживио са младом учитељицом, Јулијаном Ристић, колегиницом из школе, али и велико касније разочарање у ту љубав. Након тога приказује женидбу 1909. године са дјевојком Косаром из угледне књажевачке породице, рађање дјеце, тиху породичну срећу, а затим и мучни избјеглички живот који је окончан тек по завршетку Великог рата. Од 1920. године, па све до пензионисања 1953. године, Жикић је обављао дужност свештеника Друге књажевачке парохије, а у мемоарским записима је поред тог омиљеног рада међу парохијанима који су га вољели и поштовали, значајна пажња усмјерена и на породичне недаће, које су га снашле због преране и неочекиване смрти супруге 1924. године, а тек што су се били скућили и почели да живе складним животом. Удовички живот са троје ситне дјеце, Даницом, Владимиром и једногодишњим Божидаром, који је од раног дјетињства имао повреду кичме, учинили су мемоарски рукопис Симеона Жикића још сложенијим и ближим узбудљивој белетристичкој прози него реалном приказивању животних догађаја, што само изнова потврђује често доказану истину да свакодневни живот и догађаји понекад креирају узбудљивије и сложеније заплете, него што може да их осмисли најбујнија приповједачка машта.

Пошто као свештено лице није имао право на законити други брак, Жикић је уз подршку бројних свештеника са сличним сапатничким проблемима, покренуо велику борбу за измјену црквених канона, тако да је написао и објавио у црквеним листовима више значајних расправа посвећених тим реалним животним недаћама. Са друге стране, упркос канонском прекршају, био је принуђен да због ситне дјеце и очувања куће, доведе у породицу и другу жену, удовицу Даринку Манић из Пирота, те да практично усвоји и очински се брине о двојици њених синова. Жикић детаљно описује и хуманитарне активности, као и посвећеност и преданост у оснивању и раду друштва Црвеног крста у Књажевцу. Иако су га историјске и животне прилике непрестано тјерале да се бори са недаћама, може се рећи на основу мемоарских записа да је Симеон Жикић ипак успио да оствари свој идеал породичног огњишта као идеалног и „тихог пристаништа“ у којем је могуће пронаћи уточиште и заштиту од свих тегиба и страдања.

Као сродну, а изразито креативну допуну аутобиографског приповједача Симеона Жикића, приређени рукопис садржи и странице дневника које су исписиване у вријеме школовања у Русији, а које су настајале као непосредно свједочанство неких важнијих догађаја и доживљаја у тој земљи. Рукопис дневника обухвата раздобље од 30. марта 1900. до 1.

септембра 1905. године. Касније је у Зајечару 5. јула 1906. године, Жикић дописао још једну страницу текста у којој се растаје са дневником и успоменама у њему свјестан да се више неће вратити у Русију. Као додатак у рукопису дневника налазе се и три пјесме: „Растанак и пут у Русију“, „Пут из Зајечара у Москву 1897. год.“, „Азијат“.

Потпуно у складу са основном исповиједном природом дневничког поступка, рукопис Жикићевог дневника из Русије садржи много наглашеније и неувијеније емоције него у мемоарском дијелу текста, као и свједочења о најдубљим интимним искуствима и доживљајима у овој великој и блиској земљи, међу сродним људима. Управо у тим сегментима казивања могуће је најдубље проникнути у психологију Жикићеве личности, у свијет његових емоција и идеја, у љубавне патње и недоумице које су карактеристичне за младе године, али и у његову чврсто утемељену етику човјекољубља и поштења, која ће га руководити у каснијим годинама и непрестано му бити од помоћи да са много достојанства и постојаности савлада и оне најтеже животне ситуације и тренутке.

2.2. Мемоарски поступак утемељен је на изразито објективном плану, а заснован је на покушају што реалнијег приказивања крупних историјских догађаја кроз које је пролазио српски народ на крају 19. и у првој половини 20. вијека, а којима је Симеон Жикић био непосредни учесник, свједок и опсерватор. Наведени поступак настоји да сагледа судбину појединаца, њихових породица, познаника и пријатеља, као и читавих народа и простора, у вртлогу великих историјских догађаја, који су се одвијали без њихове воље, кривице или намјере, али који су разоткривали управо дубоку патњу и страдање оних који су најневинији. Жикића посебно интересује специфична и неочекивана трансформација људске природе у ратним збивањима, те надирање ирационалних и несхватљивих размјера људског зла у тренуцима крупних историјских ломова и догађаја. Средишње мјесто у овом рукопису припада приказивању догађаја из Другог балканског рата 1913. године, а затим и Првог свјетског рата, поготово из раздобља 1914–1915. године, те застрашујућих бугарских злочина над недужним цивилним становништвом након повлачења српске војске преко Албаније и прерасподјеле освојених територија међу „Силама осовине“, тако што је простор југоисточне Србије ушао у бугарску окупациону зону.

У том смислу, на страницама Жикићевих мемоара проналазимо прворазредне изворе и свједочанства о учињеним злочинима бугарских окупатора у тимочком поднебљу, а нарочито у Кривом Виру и околини гдје је од 1913. године био парох. Детаљно је разобличена бугарска окупациона стратегија насилног расрбљавања и бруталне бугаризације овога простора. Прве

жртве били су управо српски православни свештеници, а затим учитељи и други образовани људи, као и имућнији сељаци и домаћини, који су одвођени у логоре у Бугарску, а још чешће ликвидирани на путу прије него што би и стигли до тих одредишта. Парадокс читавог тог ратног и окупационог зла састојао се у томе да су људи, а међу њима и сам Симеон Жикић, били принуђени да оставе ужи завичај, парохије, породице, родбину и пријатеље, те да бјеже у Параћин, Јагодину и друге дијелове окупиране Србије, који су били под аустријском управом, јер је ту било мање убистава цивилног становништва и јер је то био једини начин да избјегну сигурну и насилну смрт. Управо да би као свештеник спасио „голи живот“, Симеон Жикић је од 1916. године па до краја Првог свјетског рата живио у избјеглиштву и службовао као свештеник у Винчи, а породица (супруга и двоје дјеце), остали су да живе у Кривом Виру, а касније су прешли у Књажевац код њених родитеља.

Са много карактеристичних детаља Жикић приказује страдање и патње окупираног српског народа. Односи се то на физичку ликвидацију, на избјегличко принудно расељавање, на социјално пропадање и сиромашење становништва, зато што је окупациона управа, подједнако бугарска и аустријска, као и њихова бројна регуларна (у бугарском случају и нерегуларна) војска, систематски присвајала или отимала српску имовину, тако да су породице остајале на рубу глади и сиромаштва. Жикић се посебно осврће на још једну заједничку српску несрећу коју је донио Велики рат. Разједињени дијелови српског народа налазили су се у саставу различитих, у рату супротстављених држава, тако да су приликом аустријске мобилизације у Босни и Херцеговини, Далмацији, и Славонији, Боки Которској, Банату, Бачкој и Срему, српски младићи из ових покрајина, наједном били стављени у позицију да пуцају на своје сународнике и да буду у саставу јединица које су окупирале Србију. Жикић то показује кроз навођење карактеристичног примјера из породице свог личног пријатеља, српског свештеника поријеклом из Босне, Јована Цветковића, који је имао сина наредника у нашој српској војсци, а његови синовци су били мобилисани у редовима аустријских јединица и дошли су све до Параћина. Десило се да су мобилисани младићи, као аустријски војници, пронашли у Параћину свога стрица свештеника. Казивали су том приликом о својим војничким недаћама, али се и чврсто клели да своју пушку никада нису окренули против својих сународника и браће у српској војсци, чиме су само потврдили изграђену чврсту свијест о јединству српског народа и неопходности ослобођења и уједињења у заједничку државу.

2.3. Путописни поступак утемељен је на подједнаком дејству субјективних и објективних чинилаца у приказивању личних искустава са путовања и дужег или краћег боравка у другим земљама и међу дру-

гим народима. Непосредно приказивање слика са путовања утемељено је на разноврсним догађајима, на покушају што објективнијег приказивања других народа, њихових обичаја, идентитета и културе, непознатих географских простора и етнографских обиљежја. Са друге стране, доживљаји који се јављају из сусрета са другим и непознатим народима и просторима дубоко су утемељени на субјективним пројекцијама и емоцијама, које путописно приповиједање чине узбудљивим, непредвидивим и препуним нових и неочекиваних сазнања и искустава.

У Жикићевом рукопису непосредна путописна искуства и доживљаји највише долазе до изражаја у приказивању два његова путовања на школовање у Русију, заједно са школским другом и вршњаком Пером Савићем. Прво путовање десило се у рану јесен 1897. године, када су отпутовали на школовање, а друго пет година касније, 1902. године, када су као ђаци дошли на љетњи распуст у Србију. Жикић посебно детаљно описује зебњу, неизвјесност и страх који су доживјели приликом првог путовања у Русију. Отпутовали су из Зајечара у Радујевац на Дунаву, одакле лађом до Београда, па возом за Будимпешту, а онда преко Чешке и Пољске у Минск, Смоленск и Москву. При томе су доживјели велику непријатност у Будимпешти, јер су због неискуства и несналажења, те због непознавања језика, грешком сјели у воз за Краков, умјесто у воз који је ишао у погранично чешко мјесто Чаково. Међутим, долазак у Москву у „Српско подворје“, међу своје и међу добронамјерне људе, потпуно их је ослободио свих страхова, тако да су касније након одласка у Свето-Тројицку Сергијевску лавру пропутовали и упознали бројне руске градове и крајеве. Поред Москве највише простора Жикић посвећује приказивању Петрограда и Новочеркаска на Дону.

У Петроград Жикић долази као заинтересовани туриста, док је још био семинариста у Свето-Тројицкој Сергијевској лаври. Допутовао је возом жељезничком трасом Москва – Петроград и већ од доласка на станични колодвор био је импресиониран величином и љепотом овог великог руског града. Опцинула га је архитектонска складност улица и квартава, љепота моћне ријеке Неве, као и њене притоке Фонтање, велики Невски проспект, Исакијевски храм, Петропавловска тврђава, острво Кронштадт, Дрвени дом Петра Великог, Лавра Александра Невског, Царско село, у којем се налазила љетња резиденција руске царске породице. Након четири дана проведена у разгледању Петрограда, Жикић је отпутовао у Витанијску семинарију крај Москве са дубоком надом да ће бар још једном посјетити овај импресивни град.

Путописно казивање о Москви, Жикић почиње констатацијом да „ако не видиш Москву и не прођеш кроз њене скупоцене лавиринте“ (ЖИКИЋ 2015: 144), нећеш видјети и упознати Русију. Настала је на мјесту старе

московске вароши, тако да није као Петроград подигнута према раније направљеном плану, већ је сва саздана од укрштених улица, тргова и грађевина, паркова и шеталишта. Зато са пуно интересовања описује простране московске тргове, скверове и велике проспекте, живописне паркове и велике цркве, знамените музеје и популарна позоришта. У средишту пажње је приказ Кремља и Зимског дворца, Цветног трга, Тверског проспекта, здања „Пасажа“, Румјанцев музеја, Третјаковске галерије, Успенске саборне цркве, Храма Светог Василија Блаженог, Храма Христа Спаситеља. Жикић наглашава да је Москва чисто руска варош у којој се налази „центар, уточиште и извор православља“, а затим прави поређење са Петроградом и наглашава да је Москва „град радника, трговаца и индустријалаца, а Петроград је град аристократије, племства и чиновништва“ (ЖИКИЋ 2015: 146). На крају даје и карактеризацију становништва и наглашава да су Московљани веома доброћудни људи: „Воле весело друштво, а воле и нешто више да попију, нарочито вотке са мезетом од рибе слане из саламуре, сиљодки, сарделе, сира или кавијара. Често се на московским улицама догађају свађе и распре накресаних људи, које се већином завршавају плесом на улици и песмом, уз пратњу хармоника или балалајке, а понекад, али ретко и бојем“ (ЖИКИЋ 2015: 147).

Описивање Новочеркаска на Дону утемељено је на приказивању степског пространства које је као море опкољавало географско узвишење на којем је поникао овај град. Нису га обиљежавали велики тргови и улице, високи торњеви и црквена кубета, већ огромна шума по имену Краснокутска рошча, коју је засадио 1880. године богати посједник Краснокутски. Живот у семинарији Жикић описује као миран и складан, заснован сав на учењу и раду, а посебно му је пријала топлија клима, која је била неупоредиво подношљивија од хладних московских зима.

Одлазак на распуст у Србију 1902. године приказан је кроз описивање путовања од Москве до Кијева (гдје су неколико дана одсјели у гласовитој Кијево-Печерској лаври), а одатле преко Одесе Црним морем до ушћа Дунава, па све лађом уз Дунав до Радујевца и даље возом до Зајечара. Интересантно је напоменути да приликом пловидбе лађом преко Црног мора, Жикић са осталим сапутницима доживљава велико невријеме и страшну буру, која по описима и путописним сликама увелико подсећа на Доситејеве записе о сличном искуству које је доживио осамдесетих година 18. вијека приликом пловидбе лађом од Цариграда до Јашија, а коју је овај српски просветитељ подробно описао у свом мемоарском дјелу *Живот и прикљученија* (1783).

Жикић је веома пажљив и надахнут путописац, а та његова способност уочљива је не само у приказивању страних и непознатих крајева и земаља, већ и у приказивању ужег завичаја, као и бројних мјеста и гра-

дова у Србији са којима се сусретао. Бројни су такви примјери, а као нарочито упечатљив издвајамо опис Кривог Вира. Именовање за пароха у Кривом Виру 1913. године и долазак у ово живописно село у Бољевачкој општини, на жељезничкој прузи између Зајечара и Параћина, подстакло је Жикића да напише прави мали путопис о овом мјесту. Нарочито је описана географија овог поднебља смјештеног на обронцима горостасног Ртња, а затим и пољопривредна богатства у сточарству и воћарству. Надахнуто је описан извор кривовирског Тимока одмах изнад села из једне „камените расеклине“, а испод њега и живописне воденице у којима се даноноћно у току читаве године мљело жито. Осим тог извора, мало ниже, из камена је избијало извориште млаке бањске воде, које је тамошњи народ називао Врело. „Над самим Врелом подигли су Кривовирци купатило од дасака, где се купају и лети и зими, а Кривовирке беле своја платна и перу шарене поњаве“ (ЖИКИЋ 2015: 253).

Важно је овом приликом нагласити да је Жикић и у другим приликама, независно од овог мемоарског текста, потврђивао изражен путописни таленат. Ради се о рукописима двије путописне репортаже посвећене Новом Саду и Сплиту. Прва која је посвећена Новом Саду настала је 1926. године, са насловом „С новосадске скупштине“, приликом Жикићевог учешћа на Скупштини Свештеничког удружења. Други путописни текст настао је 1961. године, када је Жикић у позним годинама живота, био у изузетној прилици да посјети Сплит и Далмацију.

3.0. На крају првог читања овог разноврсног и драгоцјеног мемоарског рукописа, можемо закључити да је Симеон Жикић провео један подједнако плодан и узбудљив, али и тежак и немилосрдан живот, препун успона и падова, радости и патње, крупних заснова, али и великих рушења идеала, у једном бестијалном историјском раздобљу обиљеженом са два велика свјетска рата. Судбина и виша промисао га је предодредила да траје у времену које је било подједнако тегобно за живљење појединаца и читавих народа, али које је управо захваљујући томе било као створено за писање мемоарских текстова. Као талентован писац и као образован човјек обдарен просветитељским духом и свијешћу о народносној мисији сваког интелектуалца, Симеон Жикић је мемоарска свједочења записао предано и одговорно, као аманет и поуку потоњим генерацијама, а умјетнички опет тако аутентично и живо да несумњиво представљају поуздани допринос за разумијевање свега онога шта је проживио он сам и његова породица, али и цјелокупан српски народ, а поготово онај његов дио који је настањен у тимочком поднебљу.

Цитирана литература

- МАКСИМОВИЋ 2010: Максимовић, Горан. „У вртлогу историје“, поговор у књизи: Сима Жикић, *Говор срца*, роман, приредила: Владана Стојадиновић, Едиција „Завештање“, књ. 1. Народна библиотека „Његош“, Књажевац, 2010, стр. 272–276.
- МАКСИМОВИЋ 2011: Максимовић, Горан. „У вртлогу живота“, поговор у књизи: Сима Жикић, *На своме послу*: роман из свештеничког живота, приредила: Владана Стојадиновић, Едиција „Завештање“, књ. 2. Народна библиотека „Његош“, Књажевац, 2011, стр. 320–326.
- МАКСИМОВИЋ 2012: Максимовић, Горан. „Два романа из рукописне заоставштине протојереја Симе Жикића“, *Philologia Mediana*, год. IV, број 4. Филозофски факултет Универзитета у Нишу, Ниш, 2012, стр. 77–86.
- МАКСИМОВИЋ 2012: Максимовић, Горан. „Приче из народног живота“, поговор у књизи: Сима Жикић, *Парохијске слике и прилике*, приредила: Владана Стојадиновић, Едиција „Завештање“, књига 3. Народна библиотека „Његош“, Књажевац, 2012, стр. 259–264.
- МАКСИМОВИЋ 2013: Максимовић, Горан. „Истрајност животних идеала“, поговор у књизи: Сима Жикић, *За указом*, приредила: Владана Стојадиновић, Едиција „Завештање“, књига 4. Народна библиотека „Његош“, Књажевац, 2013, стр. 281–287.
- ПАВЛОВИЋ 2014: Павловић, Миодраг. „Пастир добри Сима Жикић“, поговор у књизи: Сима Жикић, *Пастирска реч*, приредила: Владана Стојадиновић, Едиција „Завештање“, књига 6. Народна библиотека „Његош“, Књажевац, 2014, стр. 171–176.
- СТОЈАДИНОВИЋ 2013: Стојадиновић, Владана. „Прота Сима Жикић – стваралац на своме послу“, предговор у књизи: Сима Жикић, *За указом*, приредила: Владана Стојадиновић, Едиција „Завештање“, књига 4. Народна библиотека „Његош“, Књажевац, 2013, стр. 7–15.

Извори

- ЖИКИЋ 2015: Жикић, Сима. *Моји мемоари*, приредила: Владана Стојадиновић, Едиција „Завештање“, књига 7. Народна библиотека „Његош“, Књажевац, 2015, 720 с.

Goran M. Maksimović

AUTOBIOGRAPHICAL, DAYBOOK AND MEMOIR
NARRATIVES BY SIMA ŽIKIĆ

The essay analyzes autobiographical, daybook and memoir narratives of a forgotten writer Sima Žikić (1878–1964). The most important place belongs to the tripartite handwritten memoirs, in which he describes his childhood and youth in Knjaževac, education in Russia, and then the teachers and the priesthood, as well as events in the First and Second World War. Likewise, the manuscript “The Diary from Russia” in which Žikić’s education in this country (1897–1905) is described may be regarded as related. It points to the specifics, the closeness and the differences, and the autobiographical memoir procedure, a special authenticity of the diary entries, as well as a number of other observations (travelogues, historical, social, psychological), dedicated to the presentation, events, and the people in the first half of 20th century.

Key words: Serbian literature, autobiography, daybook, memoirs, the Balkan wars, First World War, Second World War, Russia, Eastern Serbia

